

Тарасенко В.Є.

*Професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Одеського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З МЕТОЮ РОЗШУКУ ТА АРЕШТУ МАЙНА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Конституції України гарантує кожному право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом [1, ст. 41]. В юридичній літературі зазначається, що традиційно найбільша кількість злочинів, що вчиняються в Україні, спрямовані проти власності. Протиправно заволодівши майном, суб'єкти вчинення злочинів і пов'язані з ними особи, як правило, якнайшвидше розпоряджаються ним у такий спосіб, аби унеможливити його повернення потерпілим. Відповідно, у кримінальному провадженні постає протилежне завдання – забезпечити умови для наступного повернення коштів, речей, майнових прав і благ потерпілим, якими можуть бути як окремі особи, так і широке коло осіб, суспільство в цілому [3, с. 186; 8, с. 10]. У зв'язку з цим постає питання необхідності удосконалення процедури виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт, що в підсумку сприятиме відшкодуванню збитків, нанесених внаслідок вчинених кримінальних правопорушень. Важлива роль при цьому відводиться оперативним підрозділам, які згідно закону «Про оперативно-розшукову діяльність» мають право проводити весь комплекс гласних та негласних заходів, передбачених цим нормативним актом [4, ст. 8].

Окремі дослідники слушно зауважують, що розшук майна - це комплекс слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, які здійснюються уповноваженими службовими особами й направлені на встановлення місцезнаходження та забезпечення збереження матеріальних цінностей, що належать підозрюваному, обвинуваченому та на які можуть бути накладені арешт із метою можливої конфіскації такого майна та забезпечення цивільного позову [5, с. 104]. На слідчого покладено обов'язок негайно після початку кримінального провадження ужити заходів щодо розшуку, зберігання майна, цінностей та коштів винних осіб з подальшим їх вилученням або накладенням арешту в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством [6, п.п. 6 п. 3 розд. XI]. При цьому слідчий, відповідно до ст. 40 КПК України уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [2, п. 3 ч. 2 ст. 40], у тому числі, і з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні.

В свою чергу, оперативні підрозділи зобов'язані при направленні до органів досудового розслідування матеріалів за результатами проведення оперативно-розшукових заходів у сфері обігу наркотичних засобів, одночасно надати інформацію про проведені заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та їх місцезнаходження [6, п. 2 розд. XI]. Аналогічна вимога пред'являється і до матеріалів оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння у сфері господарської та службової діяльності окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, що направляються до органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування, які повинні містити відомості про проведену роботу із забезпечення відшкодування завданої шкоди, у тому числі вжиті заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та про їх місцезнаходження [6, п. 2 розд. XII].

Потрібно зазначити, що відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», детективи НАБУ, які є суб'єктами ОРД, також вживають заходи щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності Національного бюро, та здійснюють діяльність щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт [7, п. 3 ч. 1 ст. 16].

Оскільки слідчий або прокурор не мають у своєму розпорядженні сил і засобів, що дозволяють ефективно здійснювати пошукову діяльність, цілком закономірно, що робота оперативних підрозділів у цьому плані є більш продуктивною через застосування дієвих негласних форм та методів роботи. Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [4, ст. 8, 11] нормативно врегульовано питання щодо сприяння оперативно-розшуковій діяльності, надання оперативним підрозділам права опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу (п. 1 ч. 1 ст. 8), мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників (п. 13 ч. 1 ст. 8), використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 КПК України (п. 14 ч. 1 ст. 8). Ст. 11 зазначеного Закону зобов'язує органи державної влади, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності, у тому числі для відшукування майна, на яке може бути накладено арешт. Положення цієї статті передбачають співробітництво між оперативними підрозділами та окремими особами з гарантуванням конфіденційності такого співробітництва.

На підставі зазначеного можна стверджувати, що використання можливостей оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, з метою розшуку майна, на яке може бути накладено арешт, в умовах чинного кримінального процесуального законодавства, являє собою нормативно врегульовану діяльність, яка здійснюється оперативними підрозділами за дорученням органів досудового розслідування і спрямована на здійснення пошукових заходів та використання допомоги негласних працівників для відшукування майна, що може бути використано для відшкодування збитків,

нанесених внаслідок вчинених кримінальних правопорушень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР : URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (дата звернення: 13.09.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI : URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.09.2023).
3. Герасимов Р. Деякі питання застосування арешту майна за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Слово Національної школи суддів України*, 2013. № 4. С. 186-194.
4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.09.2023).
5. Пономаренко А. В. Проблемні питання щодо здійснення розшуку майна підозрюваного (обвинуваченого) та накладення на нього арешту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Право*, 2014. № 28(3). С. 103-106.
6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07 липня 2017 року № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
7. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
8. Албул С.В. Проблемні аспекти правового регулювання діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. *Теоретичні та практичні аспекти взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Розшук активів за зверненням слідчих Національної поліції України, як складова ефективної протидії організований злочинності*: матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Одеса, 30 червня 2021 р.). Одеса: ОДУВС, 2021. С. 8–11.

